

Jovan Radulović

GOLUBNJAČA

Drama u dva dijela

LICA

LUKICA

MIĆUKA

KUZMAN, Lukičin otac

ANICA, Lukičina majka

DIDO, Lukičin djed

LUGAR, Mićukin otac

MULICA (pravim imenom Slobodanka, vanbračno dijete, svi je zovu Mulica)

BLIJEDI DAMJAN, prvoborac

POP DAMJANOVIĆ

VLADIKA

CRKVENJAK

UČITELJ

ŠKORAVKO, dječak iz susjednog sela

SREMICA, žena koju je Kuzman doveo iz Srema

ANTE, seljak iz susednog sela

STIPAN, seljak iz susednog sela

MILICIONER

SELJACI, DJECA, POPOVI

Događa se u Dalmatinskoj Zagori 1960. i 1961. godine.

PRVI DIO

1.

(Poslijepodne. Pred Lukičinom kućom. Kuzman mu popravlja šlapu, Lukica pere ruke u lavoru. Muči se da skine plavu boju od galice. Ljutito prosipa vodu po dvorištu. Gazi bos po nakvašenoj prašini.)

KUZMAN: Svaki dan ti krpim šlapu i trošim ekserčiće. Tebe i Mićuku lugarevog trebalo bi potkovati, ko paripe ... Pa vam eto. *(Baci šlapu.)* Neću više da krpim. Idi bos. U tvojim godinama sam se bosim nogama loptao kamenom.

LUKICA: Neću da se loptam kamenom, i bos. A neću više ni vinograd da ti češljam i umivam.

KUZMAN: Nećeš ni zobati grožđe.

LUKICA: Nećeš ni ti piti.

ANICA: *(Iziće iz kuće, prti vučiju, Kuzmanu.)*: Gori si od njega... Nedokazan ko dijete. Okrpi mu šlapu.

KUZMAN: Neka kрпи sam.

ANICA: Kako će bos? *(Odlazi na bunar.) (Lupa klepčica na magaradi, povici djece, Mićukin glas se izdvaja.)*

MIĆUKA: Palja-tara! Tara-palja! Palja-tara! Tara-palja!... Naskoči! Naskoči! Lukica! Lukica!

LUKICA: Eto me! *(Grabi u ruke šlape; bos otrči. Povici djece i lupa klepčica na magaradi se gube, Kuzman gleda u nebo.)*

KUZMAN: Ni jednog oblačka... Da se makar nadam! Jebem mu boga! Da 'oće makar da se zabijeli, pa me i prevario.

DIDO *(izlazi iz kuće, u dugim bijelim gaćama, oslanja se na štap)*: Magarci... Magarci... Blago njima. Odletiše za magaricom. Sad će joj zakalaušiti... Oni i kad ostare mogu jebati... Čovjek je najgori stvor. *(Gleda u nebo.)* Dragi, mili i jedini bože, ako te ima. Daj mi da još makar jedan dan budem magarac... Najjači... Da sve magarice stignem i na svaku naskočim. Da se nauživam, pa neka onda umrem... Učini mi to bože... Pretvori me u magarca. *(Anica se vraća s bunara.)*

KUZMAN: Moliš boga da budeš magarac, a za kišu ništa. Moli za kišu, kad već moliš.

DIDO: Eno ti pop, neka on moli.

ANICA: Daj bože, neka bude i magarac... Natovarila bi ga vučijama. Ne bi morala na svojim lećima vući vodu, kad niko drugi neće da se sjeti, da me zamjeni. *(Ode.)*

KUZMAN: Nabacuj, nabacuj... Ali sam ja davno oglušio... Ništa ja više ne čujem.

2.

(Zalazak sunca. Lugar, Kuzman i Blijedi Damjan. Sjede na kantunima. Sa tranzistora se čuje prigušena muzika. Blijedi Damjan uzima iz zdjele kuvane krompire, ljušti ih, umače u so, jede. Lugar i Kuzman ga pomno gledaju, prate mu svaki zalogaj, kao da mu i zavide. Kantunima prilazi i pop. Čuje se zvuk aviona koji prelijeće.)

KUZMAN: Ode na more.

LUGAR: Ode... Eto, nešto se mislim, slušajući i gledajući eroplan, a i tice, a i danas kad je prigrijalo, pa išao iz gaja. Sav sam se usapuno. Pa velim: zašto bog i čovjeku ne bi da krila. Za ovi vrućina, otprto bi na vr Dinare, razladio se na zraku, i predveče se vratio kući.

BLIJEDI DAMJAN: Šumarske i lugarske maštarije.

POP DAMJANOVIĆ: Sutra je naš Vidovdan... Dan naših najvećih pobjeda, bućenja i poraza.

KUZMAN: Lazarov dan... Kad zmijska krv počinje žestoko živiti... *(Zapjeva.)* Bježi zmijo plazara, eto svetog Lazara! I on nosi tavinu, odsjeće ti glavinu!

LUGAR *(Pljune, pa nogom navuče praišnu na ispljuvak.)*: Što je ranije na Vidovdan, na našem Kosovu, kod crkve Lazarice, znalo biti naroda, pjesme, vina, pečenja...

POP DAMJANOVIĆ: I molitve, i obraćanja bogu, i pominjanja naših zaslužnih mučenika... Ne zaboravi i to reći, lugaru.

KUZMAN: Ko ima novaca, neće mu ni sutra valiti, ni pečenja, ni vina.

POP DAMJANOVIĆ: Prije devetnaest godina, naša sveta jama Golubnjača zapamtila je najveće zločine... Brat jedne vjere, brata druge vjere gurao je u njen ponor... To se ne smije zaboraviti...

Punila se Golubnjača i gutala sve što smo imali najljepše, najumnije, najpoštenije... Sutra ću obući epitrahilj, pa nad Golubnjaču da izgovorim koju molitvu za sve naše tamo ubačene.

KUZMAN: Idi, pope, bolje Lazarici, na pečenje i vino.

BLIJEDI DAMJAN *(Ostavi zdjelu s krompirima, uzme tranzistor, prilazi motociklu, pokušava ga upaliti.)*: Sve se sjećate, sve spominjete: i Golubnjaču, i Lazaricu, a ne spominjete četrdeset i šestu, kad sam na Vidovdan pred Lazaricom držao govor, maltene, na rukama bio nošen.

POP DAMJANOVIĆ: Tad tebi i tvojim komunistima, Vidovdan i crkva nijesu smetali.

LUGAR: Kako se ono još pjevalo, što su zabranili? Damjan nije više u vlasti da ga se bojimo.

KUZMAN: Onda reci.

LUGAR: Šta znam? Imam ja ovu državnu službu.

BLIJEDI DAMJAN: Moj lugaru, puno je jeftino tebe država kupila.

KUZMAN *(Pljune u pravcu lugara, zapjeva.)*: Kosovska je poglavica sveta crkva Lazarica, kad se njena zvona čuju ona Srbe obraduju!... Nikad više ni one pjesme, ni onog naroda.

POP DAMJANOVIĆ: Tako je, Kuzmane! Tako je!

BLIJEDI DAMJAN (*Sjedne na motocikl, odlazi, trubne.*): U, pope, što mu je pjesma borbena!?

POP DAMJANOVIĆ: Ne mora biti borbena... Istinita je. Neka pjesme, neka se zna da smo još tu.

KUZMAN: A, kud možemo i kome ovakvi trebamo? (*Začuje se ponovo lupa klepčica na magaradi, trk nogu.*)

MIĆUKA: Palja-tara! Tara-palja! Palja-tara! Tara-palja!

DIDO: Naš! Naš! Je li naskočio? Lukica!

LUKICA: Dva puta. (*Mićuka i Lukica odlete. Zveka klepčica se gubi. Prolazi Anica s vučijom na leđima.*)

DIDO: Do korica! Do korica! Za sve moje godine!

LUGAR: Pedesete, u maju, dok mi je žena bila živa, baš Mićuku rodila, izićem pred avliju, kad baš ovuda, magarac se natisnuo za magaricom, ali ona kurva, neće da stane. Proletiše kraj mene, pa u avliju i u kuću. Žena vrionu, obeznanim se, žena mi ležala uz bunjište na slamarici, taman joj počele babine. Uletim u kuću, zgrabim kolijevku s djetetom, dignem na kašun. Žena drkće kao prut, sklonila se za perdo, a magarac već na kurvu skočio, i to na slamarici će mi žena već ležala... Ja, šta ću — gledao i puštio dok nisu svoje uradili... Ko će to magaradi zabraniti?

KUZMAN: Niko.

DIDO (*Sjeda na kantun.*): Dragi i jedini bože, ako te ima! Zašto mi ne daš da makar jedan dan budem magarac?

3.

(*Šumrak. Lugar i Mićuka.*)

LUGAR: Daj mi tu granatu, ne budali.

MIĆUKA: Ne dam.

LUGAR: Nećeš u kući prenoćiti.

MIĆUKA: I ne moram. Ali, mogu ti kuću zapaliti, i ti u njoj da izgoriš.

LUGAR (*Prilazi sinu.*): Daj to čudo, da te ne bijem.

MIĆUKA: Kad bi smio... Ne prilazi, baciću ti bombu u noge.

LUGAR: Znam ja šta ću s tobom.

MIĆUKA: Daćeš me u popravni dom.

LUGAR: Dovešću ja tebi maćiju, pa kad te ona uvati i uzme u svoje ruke, vidićeš svoga boga.

MIĆUKA: Ja ću je otrovati. I tebe, i nju.

LUGAR: Nećeš, nećeš.

MIĆUKA: Oću, oću... Misliš da ne smijem? Otrovaću vas ko što sam mačku Blijedog Damjana.

LUGAR: Oklen ti otrov?

MIĆUKA: Ukrao sam učitelju kad smo trovali miševe.

LUGAR: Šta ćeš onda bez ćaće?... Sam?

MIĆUKA Otrovaću i sebe... Misliš da ne smijem?

4.

(Šumrak. Pred Lukičinom kućom.)

DIDO (*Lukici*): Lukica, didovo sve... Skini gaće.

LUKICA: Plati.

DIDO: Banka.

LUKICA: Dvije. Da kupim medenjaka.

DIDO: Dvije... Daću ti poslije... Skini gaće da vidim esi li kurat na dida. (*Lukica skida gaće. Dido mu prilazi, pipa, mrmlja.*)

DIDO (*na štapu, mjeri palcem*): Jedan, dva, tri, četiri... Koliko ono imaš godina?

LUKICA: Dvanaest. (*Zakopčava hlače, dolazi Mićuka.*)

DIDO: Dobar je za dvanaest... Je li Mićukin veći?

LUKICA: Nismo mjerili.

DIDO: Kako niste mjerili? Po cijeli dan ste zajedno. Šta radite?... Ko štipa Mulicu?

MIĆUKA: Ja! Ja! Ja! (*Lupa se po prsima.*)

DIDO: 'El brucala?

LUKICA: Ne znam.

DIDO: Ako je u njoj gram mesa materinog, ta ga već oće... Ne pitaj, nego naskoči i jaši. Po magareći. (*Mićuki se obraća.*) Skini gaće, mulac.

MIĆUKA: Neću.

DIDO: Skini, ili ću te štapom po ćiverici.

MIĆUKA: Kako god da ga izmjeriš, veći mi je od Lukičinog. (*Raskopčava hlače. Dido mu prilazi, mjeri palcem.*)

DIDO: Jedan palac, dva, tri, četiri...

MIĆUKA: Oćeš da ga napnem?... Veći je i od tvoga.

DIDO: Mulac i berekin.

MIĆUKA: Lukica... Da mu ga izmjerimo.

(Mićuka Didi vješto podbaci nogu, ovaj padne. Mićuka se rve, Lukica samo posmatra. Dido dohvati štap, udara po Mićukinoj glavi. Borba se završi, Mićuka ustane, Dido se teško podiže, hukće.)

DIDO: Meternik jedan! Meternik! Platiću nekom da te ubije...

MIĆUKA (*Lukici*): Zašto mi nisi priskočio? Mogli smo mu ga viditi i izmjeriti. (*Lukica ćuti.*)

DIDO (*odlazeći*): U pržunu, na vješalima ćeš svršiti. Ko galijot, ko ajduk.

5.

(Veče. Pred Lukičinom kućom. Kuzman uzima drvenu lopatu, grabi njom skrunjeni kukuruz sa gomile, previjava ga, vjetar nosi pljevu — pada po Lukici, Mićuki i Mulici.)

KUZMAN: Kuruzi! Kuruzi! Rodilo, ne rodilo, kiša pala ili ne pala, nemamo vas dosta. Jebem vas sve i zrno... Rodilo, ne rodilo, samo Blijedi Damjan ne brine... Osigurala mu država penziju...

Kuruzi, jebem vas sve i zrno. U Srijem opet... Jankovci, Vinkovci, Mirkovci, Ivankovci, Svinjarevci, Laze...

MIĆUKA: Putinci, Popinci, Pećinci...

KUZMAN *(prestane vijati)*: Ti, mulac, ćuti... I tvoj ćaća ima plaću, makar i lugarsku... Da je nadlugaru jagnje... Ja sam mogao biti lugar da sam mu da ovna... Ali nisam.

MULICA: I nisi lugar.

KUZMAN: Ajde reci materi da mi pošalje brzdar... Kad je mogu jašiti Blijedi Damjan i lugar, mogu i ja. Šta su oni bolji od mene?

MIĆUKA: Gori su.

MULICA: Ajde materi, pa je sam pitaj.

KUZMAN *(proteže se, smije se)*: Ove će mi jeseni grijati leđa u Srijemu.

MULICA: Grij i ti njoj, šta me briga.

KUZMAN *(dere se)*: Kuruzi! Kuruzi! Jebem vas sve i zrno. Doklen moram u Srijem po puru?

(Uzme lopatu, previjava zrna, pljeva ponovo pada po djeci.) Martin Vladić — dvije litre rakije!

Gazda Lajoš — domižana vina... Kolonista Stevan, šta ću i od njega, moram i njemu ponijeti... Za srjemski kuruz, žut i smrdljiv ko govno, dajem moje najbolje vino i moju najbolju rakiju... Jebem ti sve na kuruzu i u kuruzu... I u brašnu ga jebem. I u puri... I ponovo u govnu...

DIDO *(proviruje iz kuće)*: Snađi se, umuljaj se u vlast ili pri vlasti. I ja sam bio bez škole pa sam bio vinanc.

KUZMAN: Nema više vinanaca... Svako i sadi, i puši duvan.

DIDO: To nije za državu dobro... Vlast koja prašta duvandžijama i švercerima neće dugo.

6.

(Dolazi Anica, na lećima joj vučija s vodom.)

KUZMAN: Je li ledena?

ANICA: Da, kakva će biti.

KUZMAN: Uzmlači je, okupaću se... Nalij u vidru.

ANICA: Onda moram ponovo na bunar... Treba jedna vučija za kućne potrebe.

KUZMAN *(poče da je udari, prodere se)*: A, ti, idi!... Nek se zna ko je za koga doveden. *(Anica uće*

u kuću. Zvuk motocikla i na njemu Blijedi Damjan.)

KUZMAN: Požuri, Damjane... Šta će bez tebe vijesti s radija?

BLIJEDI DAMJAN (*vadi sat iz džepa*): Tri minuta do vijesti. (*Odlazi. Glas Muličine majke.*)

Slobodanka! Slobodanka!

MIĆUKA (*Mulici*): Ajde brzo kući!... Marš!

MULICA (*otrči, više*): Eto me! Eto! (*Čuju se vijesti s tranzistora.*)

BLIJEDI DAMJAN (*Sjedne, uzme gusle i zapjeva.*)

Knjigu piše otrovnica zmija

po imenu Hitler krvopija.

U Berlinu gradu bijelome

pa je šalje komandantu svome.

Komandantu trupa na Balkanu

poznatome njemačkom tiranu!

7.

(Podne. Kod kantuna, na bunaru.)

MIĆUKA (*Izuo šlake, ubija njima pčele. Kako koji put zamahne i udari.*): Ode pčela radilica! Ode bogu na istinu. E, nećeš više gazdi srati med...

LUKICA (*sipa vodu u vučiju*):

Leti pčela malena

oko cvijeća šarena

niti staje, niti sjeda

dok ne skupi dosta meda.

Ko joj reče, bože moj

da ostavi mili roj?

Ko je uči gdje će stati

gdje će meda nasitati?

MIĆUKA: I gdje ću je zajebati. A, što je to niko ne nauči?

LUKICA: Ne znam. Možda je neko i naučio, ali ona nije poslušala.

KUZMAN (*doziva Lukicu*): Lukica! Lukica! Jesi nalio?

LUKICA: Sad ću! (*Mjeri koliko vode ima u bunaru.*) Još samo metar... Presušice već sutra... Blago tebi, imaš gustjernu... I Blijedi Damjan ima, i pop Damjanović... Samo mi nemamo.

MIĆUKA (*pije vodu*): Pička im materina, ali smrdi... Jesu bacali onaj?... (*Pljuje.*)

LUKICA: Hlor. Jesu. Reko jedan u bijelom mantilu mom ćaći da se ne ljuti, da je to za naše dobro.

(Dolazi Kuzman.)

MIĆUKA: Evo, već se vidi dno... Vide se potonuli sićeви... Jedan, dva, eno se nešto crni.

LUKICA (*nadviri se*): Pa to su stare Damjanove čizme.

KUZMAN: Čizme! Kakve čizme? Blijedi Damjan nije toliko lud da u vodu baci čizme. (*Nadviri se*.) Jesu, baš njegove čizme. Drugi niko i nema čizama.

MIĆUKA: Ja to nikad ne bi uradio... U vodu čizme. (*Silazi u bunar, izbacuje čizme, vraća se*.)

KUZMAN: Ko te ne zna skupo bi te platio... Pazi se. Veći si galijot i ajduk od Todora Medića. Nemoj ko on na vješala.

LUKICA: Ode voda. Šta ćemo piti kad presuši?

KUZMAN: Jesi žedan?

LUKICA: Sad nisam.

KUZMAN: Onda ćuti... Kad ožedniš, pitaj mene šta ćeš piti. (*Dolazi Blijedi Damjan na motociklu, silazi, nadviruje se u bunar*.)

BLIJEDI DAMJAN: Je li pri kraju?

KUZMAN: Voze je i gone svi... I onaj kome je potrebna i kome nije potrebna.

BLIJEDI DAMJAN: Boga vam jebem... Zar sam ratovao da takvi budete? Idem da kupim katanac i zaključam. Vučija ujutro, vučija uveče. Ko me ne poslušaj, neću zvati miliciju. Moj podrum će biti pržun. (*Ugleda čizme, dignu ih, uzjaši na motocikl*.) Boga vam jebem... Anarhisti.

8.

(*Poslijepodne. Kuzman i Lukica kod jame Golubnjače. Lukica se nadviruje u jamu*.)

LUKICA (*viče*): OOOj! Oooj! (*Vraća se jeka glasa*.)

KUZMAN: Prestani.

LUKICA: Opet ću ... Oooj!

KUZMAN: Prestani... Ne zazivaj sudbinu... Iznesi drva na put.

LUKICA: Zašto ovu jamu zovu Golubnjača kad u njoj nema golubova?

KUZMAN: Bili su nekad... Čim su dolje ubačeni ljudi i golubovi osjetili za krv i meso, odselili su... Čovjek, makar i bio pravedan, mrtav smrdi gore od živinčeta.

LUKICA: Ko prase.

KUZMAN: I gore.

LUKICA: Jesu dolje ubačeni Didin brat i tvoja sestra, moja tetka?

KUZMAN: Dolje nas je polovina Milokusa, i to ona bolja i vrijednija. Eto, taj moj stric, a Didin brat... Došle ustaše, traže financa Milokusa... Tvoj slatki Dido pokaže na svog brata. Ustaše ga zgrabe, ništa ne pitaju, odvedu i bace u jamu... A naš Dido uteče, spasio život na račun rođenog brata. Neće mu Bog dati da tako lako umre... Prvog je Golubnjača pozobala popa Dragutina. Bio je šiš od dva metra... A moju sestru, tvoju tetku, uhvatili kod ovaca, i odma u jamu... Poslije mi je bilo

lakše kad sam čuo da prije toga nije silovana. (*Dolazi seljak Ante, srednjih godina.*)

ANTE: E-eeej! Ima li koga?

KUZMAN: Ima... Koga tražiš?

ANTE: Eto, našem jadnom Stipanu, konj slomio nogu. Tu dolje smo ga dovezli, da ga unutra bacimo, da se ne mučimo kopati, a i svima nam ga ža ubiti.

KUZMAN: Paripa Stipanova u našu svetu Golubnjaču?... Lukica! Trk u Milokuse! Zovi popa, zovi Damjana, učitelja, lugara. Zovi sve! Brzo! (*Lukica odleti. Dolazi Stipan sa još jednim seljakom.*)

STIPAN: Ante, ajde da ga izvučemo... Ajme meni, jadan li sam! Jadan li sam, kad ću drugog kupiti!?

ANTE: Bavle, ne bugari ko udovica.

KUZMAN: Šta vi mislite, da vam je ovo četrjest i prva?... S našim ljudima bacati svoje paripe... El nema zakona u ovoj zemlji?

ANTE: Nema tu više ljudi... Kostu, ako i nji ima.

KUZMAN: Jebem vam mater bunjevačku.

NTE: Jebem i ja tebi vlašku.

STIPAN: I ja.

KUZMAN (*digne sjekiru*): Ni pile nisam zaklao ... A sad ću vam sve trojici glave odsjeći... Sa mojom sestrom i mojim stricem očete da svog paripa saranite. (*Dotrči Mićuka, vadi iz njedara bombu, za njim Lukica, pop Damjanović, lugar sa puškom, seljaci sa vilama i roguljama, sav zadihan stiže i učitelj.*)

POP DAMJANOVIĆ: Bezvjeraši! Sram vas bilo! U Golubnjaču se ne smije ništa bacati... Neka ništa našim mučenicima ne prekрати mir, osim vode koja će od zločinačke ruke da opere njihove izmučene kosti.

KUZMAN: Ono što nam je i valjalo, u jami leži.

POP DAMJANOVIĆ: Golubnjača je naš najistinskiji i najkrvaviji spomenik. Četiri sveštenika su dolje ubačena.

UČITELJ: Drugovi seljaci i jednog i drugog sela. Treba da zaboravite stari jezik, stare mržnje, moramo svi zajedno da se borimo za novog i pravednog, jednog pravog narodnog čovjeka. Vi ste, kao što vam je poznato, susjedi, pa zašto onda da se mrzite? Današnje čovječanstvo ima svoje Ujedinjene nacije, gdje podignuta ruka nekog tamo crnog čovjeka iz neke daleke, tek oslobođene Afrike, vrijedi koliko i podignuta ruka jednog Amerikanca. Pa čak i Rusa. A možda i više...

(*Dolazi Blijedi Damjan, za pojasom mu pištolj u futrolu.*)

BLIJEDI DAMJAN: Dobro je, učitelju, dobro... Učitelji treba djecu nad jamu da dovedu, da im sve kažu — da se ono vrijeme nikad ne ponovi i ne zaboravi.

STIPAN: Dolje i naša dva imaju... Četnici i ubacili.

BLIJEDI DAMJAN: Nema vaših i naših... Svi su naši... Ljudi su. Bili su ljudi.

KUZMAN: Ako ste mogli prije rata bacati, sad se ne mere, i kvit.

STIPAN: (*Blijedom Damjanu*): Druže, vidim da imaš pištolj, ajde mi ubi konja.

BLIJEDI DAMJAN: Imam, ali ne mogu. Evo tebi. (*Pruž mu pištolj.*)

STIPAN: Ti si, druže, vještiji... ubijanju.

BLIJEDI DAMJAN (*prodere se*): Ni u ratu nisam nikad pucao u konja, e, drugovi, neću ni u miru.

9.

(*Jutro. Pred Lukičinom kućom.*)

(*Kuzman iznio na jedan stočić eksploziv, kordu, kapisle, flašu rakije. Malo podalje alat za kopanje gustjerne — ćuskija, kramp, malj, lopata, željezni klinovi. Lukica viri kroz prozor. Kuzman odlazi iza kuće. Iza ćoška doleti Mićuka, krade dvije kapisle, bježi. Lukica to vidi, ali ćuti, izlazi napolje. Kuzman i Dido se vraćaju.*)

DIDO: Moj više nisi.

KUZMAN: Nisam ni bio.

DIDO: Uz moju kuću, koju sam ja poštenim finacnim parama ozidao, ne dam da se kopa gustjerna... Ne dam! (*Lupi štapom.*) Još sam ja gazda! Sve je ovo moje. Ti ništa nemaš. Jedino van — na pašnjak, u kuvin... Ako ti narod i vlast dadu.

KUZMAN (*uzima eksploziv*): Vidiš ovo?

DIDO: Ne vidim, niti oću da vidim.

KUZMAN: Zavezaću te, gurnuću ti ovo u tur i zapaliti, pa nek ti raznese tvoju staru, usranu finacnu guzicu ... Bjež u kuću! (*Dido odlazi, gaće mu se vuku po zemlji.*)

DIDO: Na sud ćemo! Na sud! Ovo nije čovjek, ovo je Meternik... Lukici, mome Lukici, didovoj sreći, sve ću ostaviti, sve... (*Ulazi u kuću.*)

KUZMAN: Damjane! O, Damjane!

BLIJEDI DAMJAN (*odaziva se*): Šta je?

KUZMAN: Dođi što prije.

BLIJEDI DAMJAN: Odma!

KUZMAN (*Lukici*): Ko je dirao kapisle? Fale dvije.

LUKICA (*nakon dužeg ćutanja*): Ne znam. Spavao sam.

KUZMAN: Vinanc... Tvoj slatki Dido, on je uzeo... Kvari mi posao. Stari! Stari! Vрати kapisle dok nisam došao po nji.

DIDO (*iz kuće, zadihano*): Meternik! Meternik! Ništa mu ostaviti neću.

KUZMAN (*viče*): Pukni, crkni!... Šest metara će biti duboka!... Svi će da dolaze gledati je... Krunu ima da iskleše spomeničar Šarac, da na njoj iskiti sa cvjetićima moje ime i prezime. To će biti moja

zadužbina.

(Dolazi Blijedi Damjan, Kuzman mu pruža flašu s rakijom.)

KUZMAN: Ajde, Damjane, u zdravlje i za moju gustjernu.

BLIJEDI DAMJAN *(uzima flašu, pije)*: Za srećan početak i za srećan rad.

10.

(Pred podne. U pržini.)

MIĆUKA *(na razne načine zabada nož u pržinu)*: Ajmo jednu partiju kusanja.

LUKICA: Ukrao si mom ćaći kapisle.

MIĆUKA: Jesam i opet ću.

LUKICA: Šta ćeš s njima?

MINUKA: Vidiće se i čuće se. *(Počinje igru, baci nož sa dlana — zabode se u pržinu, pa tako redom, sa brade, nosa, čela, oba uva.)* Pif! Paf! Puf! *(Mulica uzme nož, griješi. Lukica uzima nož, uradi sve što i Mićuka.)*

MIĆUKA: Mulica će kusati! Mulica će kusati! *(Oba dječaka zabijaju u zemlju drvo — veličine i debljine njihovog prsta. Mulica klekne, pokušava zubima iščupati, ne može.)*

MIĆUKA: Ne ide?

MULICA: Ne ide.

MIĆUKA: Iskopaću nožem, da staviš nos i bradu, a onda izvučeš sve odjednom. *(Mićuka pravi nožem rupe, Mulica legne, vadi zubima drveni klin, ali i zemlju, malo duže drži meću zubima. Mićuka vrišti.)*

MIĆUKA: Jedi! Jedi!

MULICA *(pljune)*: Ne mogu.

MIĆUKA: Kako ja mogu... Jedem gujene poslije kiše ... Kakvu god oćeš i koliko god oćeš dugačku.

11.

(Podne. Kod mjesta gdje se kopa gustjerna.)

LUKICA: Kud je otišao Damjan?

KUZMAN: Prilegao... Kad doće vrijeme za minu, zvaću. *(Kopa.)* Evo već litice, jebem je. Izrasla. Svetog joj Stipapa oprčim. Da je od koristi niknula bi kod drugog, a ne kod mene.

LUKICA: Otišla bi Damjanu.

KUZMAN: Ko što mu odlazi i penzija... Sve dobro odlazi njemu.

LUKICA: Oćemo minu?

KUZMAN: Jebem ti minu... Ni dva centa u zemlju, a moram minu. Jevtin mi je eksploziv. *(Podigne*

malj.) Vidiš ovaj malj? Znaš, otkud mi?

LUKICA: Nabavio Dido.

KUZMAN: Dido!?! Cijelog života jurio švercere duvanom, a nikad gram duvana u džepu nije imao, a da malj nabavi.

LUKICA: Ne znam.

KUZMAN: Ja! Ja sam malj nabavio. Kad sam išao s četnicima u pljačku jednog bunjevačkog sela. Dok su ostali praznili žito iz kašuna i odvodili stoku iz torova, ja uđem u kuću neke babe i napipam ovaj malj. Šta će babi malj? Ne može putom ići, a podizće malj. Još mi rekla: „Nosi, nek ti je sa srećom!“... Sve ono žito i ona stoka što je onda opljačkano, više ga nema. Oteto je i proketo. A, vidi, malj je i danas živ.

LUKICA: Kako malj može biti živ?

KUZMAN: Živ je, čim je u mojoj ruci. (*Lupka po litici.*) Svetog ti Stipana kamenu oprčim. (*Prisloni malj uz nogu.*) Vidi, ovoliko je već iskopana.

LUKICA: Kako?

KUZMAN: Dignuću je za metar u zrak... Još samo dva metra u zemlju, i veća nam ne treba.

LUKICA: Didi si rekao šest metara.

KUZMAN: Moram ga ustrašiti.

LUKICA: Damjan je u svoju gustjernu ubacio jednu ribu... Lovi mu mušice i crviće.

KUZMAN: Ludijak! Šta će mu riba? Šta je ti i Mićuka ne izvadite?

LUKICA: Probali smo. Ne ide.

KUZMAN (*lupka po kamenu*): Kamen, litica, majku joj krvavu, i onome ko je rodi i ko je kod nas uzgoji... Evo, vidi, ova naša litica, zašto nije otišla u Srijem ili Banat... Kako bi tim ljudima tamo bilo drago i milo, i da je vide i da je imaju... Moramo minu, nema druge. Ja ću držati trapalj, ti udri maljom... Ako promašiš, pa me po ruci udariš, nećeš u kući noćiti.

LUKICA: Paziću.

(*Kuzman drži trapalj, sjedne, namjesti na kamen, polako ogsreće, Lukica udara maljom, izleće bjelkasta prašina, poslije svakog udara Kuzman ispusti grlen uzvik.*)

12.

(*Isto vrijeme. Oko podne.*)

MULICA (*ljulja se na užetu, pjevuši*): Svekrva mi bijelu kavu vari, siplje luga, vatala je tuga!

MIĆUKA (*iskoči pred Mulicu iza zida*): O, o, o! Vidio sam... Vidio sam ti svilene gaće.

MULICA: Neka si... Evo, vidi još. (*Raširi noge.*)

MIĆUKA: Oklen ti?

MULICA: Mater mi kupila.

MIĆUKA: Kupila? Njoj neko kupio, a ona tebi dala.

MULICA: Lažeš... Evo, vidi, taman su mi. (*Pokazuje.*)

MIĆUKA: Meni je učitelj Ivan dao jedne, skroz kratke i bijele.

MULICA: Gdje su ti?

MIĆUKA: Čim sam izašao iz učiteljskog stana, zatrpao sam i sakrio u zid... Šta će meni kratke i bijele gaće? Nisam bolesnik. (*Vadi kapislu.*) Vidiš ovo?

MULICA: Odakle ti?

MIĆUKA: Sa ovim mogu da ubijem Blijedog Damjana. Je l' oćeš da ga ubijem?

MULICA: Neću.

MIĆUKA: Nećeš! Zato što ti mater ide kod njega... Oćeš da ti ubijem mater?

MULICA: Da ti imaš mater, i tvoju bi on.

MIĆUKA: Ne bi!

MULICA: Bi!

MIĆUKA: Reci još jednom BI, metnuću ti ovo u gaće. (*Drži kapislu.*) Ajde, reci. (*Mulica ćuti.*)

MIĆUKA: Jedan ću kapisl sačuvati, pa na zimu ubaciti u šporet učitelja Ivana. Vidićeš.

13.

(*Kopanje gustjerne. Kuzman drži trapalj, Lukica udara. Kuzman pušta grlene uzvike. Prekine s radom.*)

KUZMAN: Ima za jedan ćiket. Ajde budi Damjana da palimo minu. (*Lukica odlazi. Kuzman čisti šupljinu u kamenu, zvižduće. Iz kuće proviri Dido.*)

DIDO: Na sud ćemo! Na sud! Meternik! Oćeš minama kuću da nam srušiš.

KUZMAN (*baci grumen zemlje na Didu*): Bježi! Ako me volja, zapaliću je i pod tvojim krevetom.

DIDO (*odlazi, mrmljajući*): Na sud! Na sud! Meterniku ništa ostaviti neću. (*Dolaze Damjan i Lukica.*)

BLIJEDI DAMJAN: Grmi, sijeva, nevrijeme se sprema!... Moj dječaće, kakav je nekad majstor bio Damjan za rušenje dinamitom... Pruge, vozovi, gradovi, bunker, sve je letilo u materinu.

KUZMAN: Što je bilo do nas, uradili smo. Sad je, Damjane, na tebe red... Majstor si za ove đavole. Mene i stra pogledati... Eto... Tu je korda, eksploziv, kapisli, sve. (*Blijedi Damjan uzima kordu, iz džepa izvadi nožić, odreže komadićak, šetka okolo, mrmlja, obraća se strogo Kuzmanu i Lukici.*)

BLIJEDI DAMJAN: Sjednite obojica! (*Kuzman i Lukica ga poslušaju.*)

BLIJEDI DAMJAN: Drugovi! Ovo je sporogoreći ili obični štapin. Sastoji se od srži i omotača. Srž mu je od crnog baruta, a omotač mu se sastoji od tri sloja pamučne ili kudeljne pređe. Brzina sagorjevanja baca varnicu koja pali detonatoreku kapislu broj osam. (*Pokazuje kapislu. Iz džepa*

izvuče upaljač, pali komadić korde, pa je odbaci. Korda šišti i brzo sagori.)

BLIJEDI DAMJAN: A, sad, Lukice, ponovi šta sam rekao.

KUZMAN (*pljune pred Damjanove noge*): Nemoj nas, Damjane, zajebavati. Daj, pravi minu.

LUKICA (*muca*): Štapin... korda... crni barut... s tri sloja... jednu sekundu... pali osam.

KUZMAN: Jadan li je onaj ko se kome zašto moli. Popi mi litar rakije i još me zajebava.

BLIJEDI DAMJAN: Kuš!... Jesi tražio riječ? Kome si se obratio?

KUZMAN (*gleda u nebo, tiho psuje*): Jebem ti sunce, i ovo današnje, i ono slijepo... Moram ćutati, ko će mi drugi napraviti minu.

BLIJEDI DAMJAN: Na daščici, jednim... zapamtite jednim, potezom oštrog noža, odreže se komad štapina dužine trideset santimetara. (*Odreže te dužine kordu.*) Kraj koji se pri izradi upaljača uvlači u detonator odreže se pod uglom od trideset do četrdeset stepeni. Detonatorska kapisla priteže se za sporogoreći štapin pomoću minerskih klješta kod otvora detonatora... Pošto mi nemamo ni obična klješta...

KUZMAN: Imam... Lukica...

BLIJEDI DAMJAN: Ne treba!... Ko je hrabar kao ja, može i zubima. (*Uvuče kapislu u usta, stisne zajedno sa kordom, izvadi.*) A, sad ti, Kuzmane, ponovi sve jovo što sam rekao i uradio... Samo zubima ne stiskaj. Neiskusani si i mlad vojnik. Ja za tvoj život odgovaram.

KUZMAN: Jebem ti žarko i slijepo sunce... Ako mi malog zajebavaš, nemoj i mene.

BLIJEDI DAMJAN: Zar se tako s pretpostavljenim razgovara? (*Okrene se da ode.*)

KUZMAN (*đipi, uozbilji se, prodere se*): Dozvolite, družo kapetane, vojnik Milokus Kuzman spreman da izvrši svako vaše naređenje.

BLIJEDI DAMJAN (*smiri se, sagne glavu, dva puta premjeri koracima uokolo prostor, vrati se Kuzmanu i Lukici*): A, sad da napravimo minu. (*Odmota čiket, mulja ga prstima, prilazi s Kuzmanom bušotini, prave minu. Sipaju u bušotinu eksploziv, stavljaju kapislu sa kordom, Kuzman pljuje u ruke, uzima zemlju, mota male grudvice, nabijaju lagano u bušotinu.*)

BLIJEDI DAMJAN: Snaga mine treba da ide dolje... Što god se pucanj slabije čuje, više je uradila. Koja dobro pukne, nije od koristi. To je svatovska — otišla na pušku.

KUZMAN: 'Eli gotovo?

BLIJEDI DAMJAN: Sad će... Idite i vičite da koga kamen ne ubije. (*Kuzman i Lukica odlaze.*)

KUZMAN (*viče*): Miiinaaa! Goooriii! Bjež u kuću!

LUKICA: Miiinaaa!

DIDO (*iz kuće*): Na sud ćemo! Na sud! Meternik! (*Kuzman i Lukica se sklanjaju za ugao kuće, i dalje viču, dolazi Blijedi Damjan, sasvim nehajno, puši cigaretu, nekoliko trenutaka potpuna tišina.*)

BLIJEDI DAMJAN: Sad će. (*Pred noge baci nedopušenu cigaretu i zgazi je. Mina strašno*

eksplođira, baca kamenje, zemlju, kad to prestane izlaze sva trojica iza ugla.)

BLIJEDI DAMJAN: Grme, grme, na Zadru topovi!

KUZMAN (*sav ozaren*): Boga joj njezinog kamenog! Šta ona misli — ne možemo se s njom bosti? Majku joj kamenu. Nema s Damjanom šale. I jači od kamena su pred njim drktali.

14.

(Sumrak. Lukičina kuća. Kuzman, Lukica, Anica i Mulica. Kuzman ide u Srem, u berbu kukuruza.)

ANICA: Da si makar metar gustjerne iskopao, bilo bi mi lakše.

KUZMAN: Neka čeka... Sad će jesen, kiše, biće opet bunar pun vode.

ANICA: Biće... biće... Iljadu poslova započneš, ništa ne zgotoviš.

KUZMAN: Dok se ja vratim, da naćem bolje nego sam ostavio.

ANICA: Sve smo zapamtili.

LUKICA: Trebaju mi knjige za školu.

MULICA: Meni je mater kupila.

KUZMAN: Mule od muleta, ne podražuj mi dijete.

LUKICA: Ja neću u školu dok ne dobijem knjige.

KUZMAN: Boga im boćijeg, i učiteljima, i školi... Kakvo doba došlo, iz jedni knjiga samo jednu godinu ućiš.

MULICA: Jedne knjige za jedan razred.

KUZMAN: Ti, mule, ćuti... Znam ja bolje od tebe... Ajde reci materi da požuri... Voz ne ćeka... E, sutra ću već konaćiti u Srijemu. (*Mulica odlazi.*)

ANICA: Pa, pozdravi sve te tamo. I nek pošalju bijela brašna i gra.

KUZMAN (*tiho Lukici*): Idi, donesi onaj noć iz konobe.

LUKICA: Onaj kojim kolješ?

KUZMAN: Taj. (*Lukica odlazi.*)

ANICA: Šta će ti onolika noćina? Imaš onaj mali, korićar, za sjeći kruv i slaninu.

KUZMAN: Ja koljać i ne nosim za slaninu sjeći. (*Uhvati Anicu za vrat.*)

Ćuj, amo... Da sa lugarom, dok sam ja u Srijemu, rijeć ne progovoriš. Da u našu avliju ne stupi.

ANICA (*otrgne se*): Šta ti je?

KUZMAN: Ni sa Blijedim Damjanom.

ANICA: Komšije smo, moram im reći dobar dan, nešto progovoriti.

KUZMAN: Ni dobar dan... Ništa.

ANICA: Pa, nismo u zavadi.

KUZMAN: Dok mene nema, u zavadi smo.

ANICA: Jadna ja... Kako ja tebi ništa ne kaćem. Ideš u Srijem, tamo ima svakakvi ćena, a s tobom

ide i Muličina mater, a dobro se zna kakva je ona.

KUZMAN: Oblijeto lugar lani oko tebe. Htio ti ga turnuti, a?

ANICA: Ko ti je to reko?

KUZMAN: Njegov Mićuka.

ANICA: Mićuka? Šta taj neće napraviti... Da mu je dati mogućstva, dvi države bi zavadio.

KUZMAN: Nema žene, Muličina mater ide sa mnom, on jedva čeka da ja odem, da te pritisne. U gaj, po drva, ne idi.

ANICA: Šta ću ložiti?

KUZMAN: Loži to što sam doćero... Kad nestane, sijeci našu šumu. (*Dolazi Lukica, donosi nož. Kuzman ga uzima, stavlja u ranac.*)

KUZMAN: Ovo mi je za Bosance... Nek znaju da se s nama nije šaliti... Lanjske jeseni, najbolje nam gazde zauzeli.

(*Muličina majka doziva ispred kuće.*) Kuzmane! O, Kuzmaneee!

KUZMAN: Eto me, eto! (*Prti ranac, Lukica i Anica polaze da ga isprate.*)

15.

(*Jutro. Kod Golubnjače. Čuje se hujanje bure. Mulica je na stijeni, bura joj zadiže suknu. Drži u ruci čitanku, uči napamet pjesmu, preslišava se.*)

MULICA: "Huji bura čista žena poderana izgrebena hita kršem niz vrtače lakonoga sve preskače." (*Mićuka i Lukica se prikradaju stijeni.*)

MIĆUKA: U džepu su mi kapisle.

LUKICA: Šta će ti?

MIĆUKA: Ajde da zapalimo pod ovim kamenom na kojem je Mulica, da vidimo, oće li joj šta biti.

LUKICA: Nemoj... Eno joj se vide gaće. El ona brucala?

MIĆUKA: Ko prst su joj dlake... Povalio sam je i iščupao joj tri. Evo i'. (*Vadi iz džepa kutiju od šibica, unutra su kapisli, pokazuje Lukici dlake.*) Primiriši i'.

LUKICA (*miriše*): Ništa ne miriše. (*Čuje se udar zvona na ovcama.*)

MULICA: "Huji, hita i kroz drače i kroz granje sve to jače zubom grize sve što stigne od objijesti samo plače!"

MIĆUKA (*zapjeva*): Po Dinari vjetar valja kule Mirkanovka okotila mule!

MULICA: Ajde k vragu... Ja imam mater, a kamo tvoja... niti te ko kupa, niti krpi, niti o tebi vodi računa.

MIĆUKA: Ubiću te. Šakom u mrždavce.

MULICA: Ima i za te zakon u ovoj državi... Blijedi Damjan kaže da će te lično on strpati u ludnicu.

MIĆUKA: Oće. Prije ću ja njega ubiti. (*Obraća se Lukici.*) Ajde, rugaj joj se i ti. Pjevaj.

LUKICA (*zapjeva*): Pred kućom joj breme drače, u kući joj mule plače!

MULICA: Jebo te tvoj Dido vinanc.

MIĆUKA: Oćeš i ti njezine bručke? Vataj i drži. (*Prilazi Mulici, hoće da je povali, odleti joj čitanka.*)

MULICA: (*istrgne se, zgrabi kamenje, baca na Mićuku*): Ostavi me... Šta sam ti ja kriva?... Eno ti bunjevački ovan... Na sve nam ovce naskače, mrče i'.

MINUKA (*zastane*): Će je?

LUKICA: Zar naše ovce, mater mu bunjevačku?

MIĆUKA: Sad ću ga minom ubiti. (*Vadi kapislu.*) I ja je smijem zubima stisnuti ko Blijedi Damjan. (*Lukica otrči.*)

MULICA (*odmakne se*): Dobro veli tvoj ćaća... Moraš i biti mulac i berekin kad materinu sisu nisi ni osjetio. Šta će ti kapisle? Baci i' u vodu.

MIĆUKA: Znam ja dobro, za koga ovo čuvam. (*Dolazi Lukica, drži ovna za zadnje noge, ovan pred njim polako ide. Mićuka skine kaiš sa pantalona, stavlja ovnu oko vrata, zavezuje za jedan šupalj kamen.*)

MIĆUKA (*lupi ovna po ušima*): Zašto jebeš naše ovce?

LUKICA: Jači je od naši ovnova. Da samo vidiš kako i' bije... Izmakne se dvajest koraka, u desnu stranu nakrivi glavu... (*Oponaša ovna.*) Pa se pogne, uvati zalet, i onda i' derne.

MULICA: Ko u onoj zagonetki iz čitanke: dva se brata nasred polja biju, na njima se anterije viju.

MIĆUKA: Serem ti se u zagonetku.

LUKICA (*pipa ovnu rogove*): Biće da je trećak.

MIĆUKA: Ajde da mu utučemo muda.

LUKICA: Nemaš alat... Treba ti onaj drveni malj-čekić, pa nakovanj.

MIĆUKA: Mulica, evo ti čutura, donesi vodu, ima je u stopi Kraljevića Marka. (*Mulica uzme čuturu i odlazi. Lukica nalazi dva obla kamena, donosi Mićuki. Vraća se i Mulica s punom čuturicom vode.*)

MIĆUKA (*Lukici*): Drži ga za zadnje noge. Razglavi i dobro. (*Mulici.*) Kvasi mu muda.

(*Mulica kvasi ovnu muda, ovan se počinje otimati, udara glavom o zemlju.*)

MIĆUKA (*prinosi jedan kamen mudima, drugim počinje tući, ovan blekeće, još više se otima*):

Brojte. Kad nabrojite da sam dvadeset puta udario, biće dosta. Iziće mu snaga i sok iz muda. Neće mu više pasti mrčenje na pamet. (*Udara još jače.*)

LUKICA: Jedan, dva, tri, četiri...

MIĆUKA (*prekine s udaranjem*): A, šta veliš, da mu ga nožem odrežemo. I nema ga jadnik, od stra ga uvukao.

MULICA: Iće puno krvi.

LUKICA: Bolje ovako.

MIĆUKA (*nastavlja udaranje*): Vidi, jesu li sad manja i mekša.

LUKICA (*opipava*): Jeste, mekša su. (*Ovan se polako uspravlja, mirno stoji.*)

MIĆUKA: Zašto ga ne bi bacili u Golubnjaču?

MULICA: U Golubnjaču?

LUKICA: U Golubnjaču se ne smije ništa bacati.

MIĆUKA: Ko će znati? Niko nije vidio. Vuk ga udavio. Važi? (*Mulica i Lukica se gledaju.*)

LUKICA: Važi.

MULICA: Važi.

MIĆUKA: Ako neko oda šta smo napravili... (*Vadi kapislu.*) Ovim ću mu mrždavce raznijeti na sve strane svijeta. (*Lukica sa ovna skine kaiš, Mićuka ga uzme za zadnje noge, povede jami Golubnjači, okrene ga naglavačke, ovan upadne u jamu, čuje se kotrljanje i bleka. Mulica i Lukica se uplašeno gledaju. Mićuka legne do ivice jame, nadviri se.*)

MIĆUKA: Bee! Blee! (*Lukici i Mulici*) Šta se bojite? Pridite... Neću vas ubaciti. (*Lukica i Mulica bojažljivo prilaze jami, nadviruju se.*)

MIĆUKA: Otišo bunjevački ovan.

MULICA: Blee! Blee!

LUKICA: Blee! Blee!

MIĆUKA: Neka ga dolje, neka ga jedu mrtvi.

LUKICA: Dolje su moja tetka i ćaćin stric. Možda vole bravetinu.

MINUKA: Vi mrtvi! Čujete li me? Poslali smo vam ovna! Treba li vam ražanj? Blee! Blee!

DRUGI DIO

16.

(*Veče. U učiteljskoj sobi. Mićuka i Lukica.*)

MIĆUKA: Oćeš da doneseš drva ili vodu?

LUKICA: Drva. (*Mićuka uzima velik lonac, izlazi napolje, za njim i Lukica. Malo kasnije se vraćaju, vuku vodu i drva. Mićuka stavlja lonac na šporet.*)

MIĆUKA: Pička mu materina, opet će me noćas kupati.

LUKICA: Blago tebi.

MIĆUKA: Strašiv je... Moram svud po školi proći, sva vrata i prozore viditi jesu li zatvorena. (*Uz vrata stavi sjekiru.*) Da ga probam ubiti sjekinom?... Odsječem mu glavu.

LUKICA: Nemoj.

MICUKA: Mogao bi ga dinamitom... Ubaciti kapislu u šporet, ili onu granatu. (*Lukica slaže drva pod šporet, loži vatru.*)

MICUKA (*iz ormarića uzima jaje, na vrhu noktom otvara, ispija*): Očeš i ti jedno?

LUKICA: Ne mogu.

MICUKA (*oljupinu baca u šporet*): Rekao sam mu da tebe ostavi da s njim noćiš.

LUKICA: Kako bi volio.

MICUKA: Neće. Kaže, samo ja i niko više. (*Dolazi učitelj, trlja rukama, nešto pjevuši.*)

UČITELJ: Lijepo. Vatricu ste naložili. Ploča se sjajka. (*Obrati se Lukici.*) Ti idi kući, treba da briješ djeda. Čeka te.

MICUKA: I mene ćaća čeka.

LUKICA (*nevoljko odlazi*): Laku noć.

UČITELJ (*stavi prst u vodu*): No, sad će biti topla. Donesi škip. (*Mićuka ispod kreveta izvlači škip.*)

UČITELJ (*skine lonac s vodom, izasipa u škip, podigne se malo pare*): Pereš li svako veče noge?

MICUKA: Perem.

UČITELJ: A, pjesmu o kupanju, znaš?

MICUKA: Znam... "Ko se ne bi kupa voda nije skupa moramo se kupati prljavštinu stresti nečistoća donosi rđu i bolesti..." Je l' za peticu?

UČITELJ: Odlično. (*Dodaje u škip hladnu vodu.*) Skini čarape, blago majci.

MICUKA: Čijoj majci blago?

UČITELJ (*prilazi vratima, provjerava jesu li zaključana*): Zaista si nevaspitan... Tako se samo kaže.

MICUKA: Je l' moram i čarape?

UČITELJ: I čarape... Pereš noge?... Među prstima ti se blato uhvatilo... Vinograd možeš da đubriš... Kad si zadnji puta nokte sjekao?

MICUKA: Ne pamtim.

UČITELJ (*iz ormarića uzme makaze, podsjeća mu nokte*): Fuj!... Sve smrdi. (*Stavi prst u vodu.*) Joj, što je fina, topla, mlaka, dušu dala za kupanje. Brzo se skini. (*Pomaže mu da se skine.*) Ne plači, dječaće... Tebe tvoj učitelj voli... Voli... Obožava... I ja sam bez majke. (*Mićuka je nag, krije rukama muda.*)

UČITELJ (*obigrava, klikće, blago ga svud udara*): Zagazi u vodu... U škip. (*Mićuka ga posluša.*)

UČITELJ (*iz ormara vadi peškiri i sapun, stavlja na stolicu*): Zdrav duh u zdravu tijelu. Od danas ćeš znati šta je subjekat u rečenici. (*Sipa mu vodu niz leća, sapunja ga, miluje, obliva vodom, briše peškirom, odnosi u krevet.*) Mali moj slatki. Ali ćemo sad da spavamo. (*Skine se, dune u petrolejku, odlazi kod Mićuke u krevet.*)

17.

(*Noć. Lukičina kuća. Kuzman se vratio iz Srema, doveo ženu Sremicu.*)

KUZMAN: Ovu moju Sremicu svi da pazite.

SREMICA: I moraju... Vagon kukuruza sam ti dala, kupila ti harmoniku, ženi i sinu po nešto.

(*Otvora kofer, obraća se Anici.*) Evo, ženo, donela sam ti maramu i bluzu.

ANICA: Ništa meni ne treba. Svega imam i bez tebe.

SREMICA: Ko god mi šta nudi, ja uzmem. Evo ovaj tvoj i moj muž. Kaže: oćeš za mene, ali ja imam ženu. Mislim se, ako je čovek dobar, može imati i pet žea.

DIDO: Šta si meni donijela?

SREMICA: Tebi, deda, ništa. Nisam znala ni da postojiš.

DIDO: Meternik!

KUZMAN (*razvlači harmoniku i pjeva*): Sitne šljive i orasi mi smo, draga, siromašni!

SREMICA (*iz demizane sipa pasulj*): Ej, narode, gledaj... Donela sam vam svima pasulja. Da ovu zimu jedete.

LUKICA: I da onda slađe prdimo.

DIDO: Tako je, srećo didina... Tako je... Prdež... Kom se prdi ne mora da brine o zdravlju.

SREMICA (*uzme harmoniku i zapjeva*): Divan je kićeni Srem... (*Svi je gledaju kao čudo.*)

ANICA: Jadna ti ona majka koja te taku rodila, i na tako dalek put uputila, i u čije te ruke dala.

SREMICA: Manite me... Šta si me spopala?... Nije me niko do sada žalio, a sad ti... Žedna sam.

KUZMAN: Evo ti vina, pa pij.

SREMICA: Neću... Baš mi se voda pije... Kuzmiću, gde ti je đeram?

DIDO: Đeram? A-ha-ha! U prknu. Pitaj njega. (*Pokazuje na Kuzmana.*) Će mu je bunar. (*Anica donosi Sremici vodu.*)

SREMICA (*pije, pa brzo prestane*): Kakva vam je ovo voda?

ANICA: Kišnica.

SREMICA: Smrdi.

ANICA: Juče su bacali prašak da se ne ucrva.

SREMICA: Ovo ja neću piti. (*Pljuje.*)

KUZMAN: Ako ti je dobra, pij, ako nije, crkni. Na voz, pa natrag.

SREMICA: Bogme i oću. Alal ti i kuruzi i pasulj i vozna karta koja me koštala... Harmoniku ti ne dam... Vратиću je natrag.

DIDO: Jesi luda? Nemoj se vraćati. Udaj se za mene.

SREMICA: Šta? Da te saranim. Nisam za to pošla na put.

ANICA: Jadna ti i tvoja sudbina.

SREMICA: Kuzmane, vidi nju.

KUZMAN: Obe da prestanete, i to odma... A, ti, (*obradi se Sremici*) ako oćeš ajde odma natrag, i vrati svoje kuruze i svoj gra, i svoju robu, i ovu harmoniku, i sve.

SREMICA: Da ponovo vozim kukuruz u Srem? Koštalo bi me više nego sami kukuruzi.

KUZMAN (*Anici*): Ti je ne sažaljevaj... Više ću s tobom ležati nego s njom.

SREMICA (*Kuzmanu*): Išla bi u nužnik, ali ga nemate.

DIDO: Ko kaže da nemamo... Eto ti više kuće, pa do na vr' Dinare, biraj...

SREMICA: Strah me samu napolje ići.

KUZMAN: E, neću te još i na pišanje voditi. (*Anici*): Ajde, ženo, izvedi je.

ANICA: Neću... Nisam zbog toga u ovu kuću dovedena.

DIDO: Ja znam šta je kavalirstvo... vinancko... Ja ću.

KUZMAN: Tebi ne dam.

SREMICA: Ko rogovi ste u vreći.

KUZMAN: Idi sama. Neće ti lisica odgristi guzicu... (*Sremica izlazi pred sam prag od kuće. Čuje se kako mokraća teče. Mićuka se u mrak šćućurio, skuplja u ruci goveđu balegu, baca Sremici u lice.*)

SREMICA (*vrisne, uleti u kuću prljavog lica*): Kakav ste vi narod? Šta mi napravi?

DIDO: Balegu u obraz? To može samo lugarev Mićuka.

KUZMAN (*Lukici*): 'El Mićuka? Kazuj! I tebe i njega ću objesiti.

LUKICA: Ne znam. Ništa nisam vidio.

KUZMAN (*zgrabi sjekiru, izleti napolje, viče*): Lugaru! Lugaru! Ubiću ti Mićuku! Ubiti!

ANICA (*za njim*): Prestani. Ne pravi petljaniju zbog tućeg čeljadeta.

DIDO (*mrmlja*): Ne znaš ti, ženo... Sve su ovo Meternici.

SREMICA: Vidim ja da se meni ovde o glavi radi.

18.

(*Jutro. Kod kantuna. Mićuka, Mulica i Lukica.*)

MIĆUKA: Svi ti zajebavaju ćaću zbog Sremice.

MULICA: Moja mater kaže: mora nekog i baba dopasti.

MIĆUKA: Sinoć sam joj balegu u obraz bacio... To treba ubiti.

LUKICA: Sad kad su kuruzi naši, i gra, i harmonika, možda ćaća i bi, ali nema koga naći.

MULICA: Nije niko lud, pa da poslije ide u zatvor.

MIĆUKA: Kako nas niko nije poslo u zatvor, a bacili smo ovna u Golubnjaču.

MULICA: Nije se doznalo.

MIĆUKA: I ne smije se doznati.

LUKICA: Ubi je ti.

MIĆUKA: Veliš da mogu.

LUKICA: Možeš.

MULICA: Bolje ti je što prije... Jutros sam čula da je Kuzman dava lugaru, da prevede u vašu kuću. Lugar oće, ali da dobije i po vagona kuruza.

MICUKA: Neće u našim načvama kriv zamijesiti, pa ne zva se ja Mićuka. Raznjeću je granatom na iljadu komada.

LUKICA: Opaka je... Magarca nam gađa nogom u drob, kravu pljesne po vratu, kad cijepa drva, jača je i od ćaće.

MICUKA: Idem da donesem granatu.

19.

(Sumrak. Lukičina kuća. Anica i Sremica.)

SREMICA *(sprema kofer)*: Ženo moja, na što ja naiđe? Tebi ništa ne zameram, nisi ni krivu reč rekla... Onaj lopov mali...

ANICA: Mićuka... Sirotinja... Za materinu sisu nije osjetio. Koliko niko u njega ne gleda i dobar je.

SREMICA: Otac ga njegov šinterski... Dobar?... Bacati mi balegu u obraz, mogla sam se zaraziti...

Pretio mi granatom... Kaže: Beži iz Milokusa dok te nisam ubio.

ANICA: Da ti spremim nešto za put, za jelo?

SREMICA: Fala ti... Ne muči se.

ANICA: Kud ćeš sad, u noć?

SREMICA: Idem u moj lepi Srem. Zaboravila sam kad sam pravu vodu pila... Valjda i ja nekome trebam... Zaustaviću se negde.

ANICA: A, šta ću ja Kuzmanu reći?

SREMICA: Reci: došla, bila, otišla... Alal vam i kukuruz i pasulj. Jedi, sirotinjo. Harmoniku ne dam. Nije to za Kuzmanove ruke. *(Uzme harmoniku i stavi na leđa, u jednu ruku kofer.)* Ajde, ženo, doviđenja! *(Ode.)*

ANICA: Doviđenja. *(Pljusne za njom vodu iz bukare.)*

20.

(Podne. Pred Lukičinom kućom.)

POP DAMJANOVIĆ *(Mićuki, koji gađa iz pračke)*: Dječice draga i slatka. Prestanite. Može ko ostati bez svojih dragih, dalekovidih očica. Mićuka, dušo, kad će iz tebe da odleti đavo, pa da se u tebe useli anđeo? *(Spusti domižanu pred kuću, iz kuće iziđu Anica i Dido.)* Pomoz bog, domaćini.

DIDO: Popo... Uradi nešto u crkvi sa ovim lugarevim galijotom... Meternikom. Ili od njega napravi dijete, ili ga prokuni, da znamo na čemu smo.

POP DAMJANOVIĆ: Vidićemo, vidićemo... Svakom anđeo doće, neće ni njega mimoići... Mi pošli

da svetimo vodicu, da damo blagoslov čeljadi, stoci... Je li slobodno?

ANICA: Nikad se naša vrata nisu pred popom zatvarala.

CRKVENJAK: Šta znamo. Svaki dan se mijenja. Raniji godina Blijedi Damjan vadio pištolj na nas. A, eto, u lugarevu kuću i ne idemo.

POP DAMJANOVIĆ: Treba čovjeka razumjeti. Čuva svoju službu i platicu.

CRKVENJAK: Pošo popo da vodicu sveti bez stotine neće ni početi. (*Ulaze u kuću. Pred kućom ostanu Lukica i Mićuka. Vidimo popa i Didu kroz prozor, pop govori molitvu, crkvenjak prska vodu po zidovima.*)

MIĆUKA (*podigne domižanu*): Da mu prolijemo vino?

LUKICA: Onda se možemo seliti.

MIĆUKA: Neće se poznati... Opleten je bocun. (*Odnosi domižanu do mjesta gdje je Kuzman počeo kopati gustjernu, izasipa vino.*) Ode popovo vino! Ode popovo vino! (*Prilazi vučiji, pušta vodu u domižanu, ostavlja tamo gdje je i pop ostavio.*) Eto mu, pa kad doće kući, neka mu bog kaže kako mu se vino pretvorilo u vodu.

ANICA (*Crkvenjaku pruža bočicu*): Napuni je svetom vodicom. Može nama u kući ili stoci zatrebati.

POP DAMJANOVIĆ (*izlazi, uzima domižanu, Lukici*): Kako ide naša pjesma o Dalmatinskom Kosovu?... Svetosavski ručak će brzo.

LUKICA: Dvije kitice sam naučio.

POP DAMJANOVIĆ: Dobro, dobro... Mulica je već sve naučila.

CRKVENJAK: Oče popo, oče popo... Kakva Mulica?

POP DAMJANOVIĆ: Pardon, Slobodanka.

21.

(*Jutro. Kod kantuna. Lugar kleknuo na Mićuku i strašno ga tuče. Malo odahne, pa nastavi. Mićuka ne pušta glasa.*)

LUGAR: Ti prosipaš popovo vino!... Ti!... I on misli da sam te ja podgovorio... A, mene da vlast podgovorila. (*Silazi s Mićuke, briše čelo, vadi neku hartiju i olovku.*) Ajde, sve mi prošpijuniraj okolo, ko ima koliko ovaca, koza, krava... Da napravim spiskove za travarinu.

MIĆUKA (*ustane*): Neću.

LUGAR: Sutra idem u grad. Donijeću ti kilo kruva i štuc salame... Koliko Kuzman ima ovaca? Dvajest tri?

MIĆUKA: Sakrio ti je četiri... Znam.

LUGAR: Ne lažeš?

MIĆUKA: Ne lažem.

LUGAR (*zapisuje*): Daklen, dvajest sedam.

MIĆUKA: Lažem. Sakrio ti je šest.

LUGAR (*poče opet da ga tuče, Mićuka se izmakne*): Nemoj svog ćaću zajebavati... Dovešću ti maćiju... Evo, tri mi se nude... Ostale udovice. A imaju po tro četvero djece. Pa, kad te ona uvate...

MIĆUKA: Neće! Neće! Ne bojim se ja.

LUGAR: Oće, oće! Bogami oće.

MIĆUKA: Mogu da ubijem i maćiju, i njezinu djecu. I tebe. I sebe.

22.

(*Jutro. Kod kantuna. Pop Damjanović, crkvenjak i Blijedi Damjan.*)

POP DAMJANOVIĆ: Ti si, Damjane, slušo vijesti. Kazaše li što za naš kraj, kakvo će vrijeme?

BLIJEDI DAMJAN: Mrazovito, ali vedro.

POP DAMJANOVIĆ: Neka, neka... Molili smo se dragom Bogu za ovaj i ovakav dan.

CRKVENJAK: Ako je ovako na Svetog Savu lijep dan, rodiće i ove godine vinogradi.

POP DAMJANOVIĆ: Damjane, jest da komunisti ne idu na svetosavske ručkove, ali mi te u tom svojstvu i ne zovemo... Zovemo te kao našeg čovjeka, slavnog prvoborca, diku i ponos našeg naroda.

BLIJEDI DAMJAN: Hvala, pope, doći ću s najvećim guštom... Samo, imam jednu molbu.

POP DAMJANOVIĆ: Reci, Damjane.

BLIJEDI DAMJAN: Oću da sjedim do vladike.

POP DAMJANOVIĆ: Hm... Do vladike? S koje njegove strane?... Lijeve ili desne?

BLIJEDI DAMJAN: Svejedno... Ali do njega.

POP DAMJANOVIĆ: Pa, eto... Neka ti bude. (*Crkvenjaku*): Ja idem da vidim kako se peku bravčad, a ti vidi jesu li žene raskiselile bakalar i napekle uštipke.

23.

(*Podne. Svetosavski ručak. Za dugačkim stolom sjedi Vladika, s jedne mu strane Blijedi Damjan, s druge pop Damjanović. Još popova i naroda. Na stolu bokali s vinom, tanjiri puni mesa. U čošku stoje Lukica i Mulica, premještaju se s noge na nogu.*)

LUKICA: Blago Mićuki što je loš učenik.

MULICA: Smrzla sam se... Samo da ne zaboravim pjesmu. (*Pop ustane, ode u čošak, stavi na gramofon ploču sa svetosavskom himnom. Kad himna počne, svi ustanu, pjevaju.*) Uskliknimo s ljubavlju Svetitelju Savi Srpske crkve i škole Svetiteljskoj glavi. Tamo venci, tamo slava gde naš srpski pastir Sava Pojte mu Srbi pesmu i utrojte!

VLADIKA: Praznujući Svetog Savu treba sami da se prenorodimo oživljavanjem svetosavskih

primjera. Nama su potrebne sve one vrline kojima su bili ovjenčani naši svetosavski mučenici za sva vremena i vjekove: duboka vjera i velika ljubav, bratska sloga i dobra volja, samopregorno rodoljublje... Od svega najviše nam je potrebna danas duboka vjera, kojom su naši svetosavski mučenici živjeli, iskrena molitva kojom su se nadahnjivali, i žarka ljubav kojom su gorjeli. Duboka vjera i planine pokreće. Molitva objedinjuje. Ljubav i smrt pobjeđuje. (*Pop Damjanović mahne rukom Mulici.*)

MULICA (*ukipi se i kreštavo*):

Malene naše oči

u nebo vazda glede

i kada sunce sija

i kad su zvijezde blijede

Mole se tebi tiho što živiš tamo gore anđela nama lošlji u naše skromne dvore.

Neka je s nama vazda u našem vijeku mladu neka nad nama svijetli u svakom našem radu.

Neka nas čuva, brani kad u nas kogod dira vječiti čuvar bude ljubavi, sloge, mira!

VLADIKA: Tako je, dušo... Dođi da te poljubim. (*Mulica prilazi, ljubi je u kosu.*)

POP DAMJANOVIĆ (*šapuće*): Poljubi preosvećenog u ruku... Poljubi ga u ruku.

(*Vladika joj sam potura ruku. Mulica brzo poljubi, vraća se u čošak.*)

LUKICA: Dalmatinsko Kosovo

I nad ovim poljem dižu se oblaci visoko i čudno,

sad crni, sad sjajni; ko vihorom vejani,

olujni barjaci, ko vilinske slike, ko prednaci tajni.

I nad ovim poljem, nad tim poljem svetim,

ponekad se krila uzvijaju sudbine,

i pravicima srećnim i pravicima kletim,

da nam nagoveste udes Otadžbine.

I na ovom polju hram se diže

Hram istine večne svetosavske vere,

molitva u njemu do nebesa stiže,

svaka ljaga naša u njemu se spere.

I ovo Kosovo naše je poprište

i nad njim sudbine javljaju se znaci.

I ono od Srba večne žrtve ište

Lazareve slave i njim sjaju zraci ...

VLADIKA: Tako je! Mladost je naš najmirisniji cvijet... Dođi, dušo, da i tebe poljubim.

(*Lukica sagnuo glavu, prilazi, Vladika ga poljubi u kosu, Lukica njega u ruku.*)

POP DAMJANOVIĆ: Slobodni ste... Neka vam žene daju uštipaka. Jedite koliko hoćete.

(Lukica i Mulica odlaze.)

BLIJEDI DAMJAN (*lupi guslama o astal*): Je li na mene red došao? (*Svi se utišaju.*) Iz mog revolucionarnog ubjeđenja i opredjeljenja, ja ne mogu ko djeca kontaktirati crkvene i svetačke pjesme. Ja imam moje pjesme.

VLADIKA: Da čujemo.

BLIJEDI DAMJAN: Dok ja kontam pjesmu, da se ne čuje žvakanje, mljackanje, srkanje, štucanje. Ništa da se ne čuje... Uopšte! (*Tišina još veća... Blijedi Damjan se diže iza stola, dolazi na sredinu sobe, sjedne na tronožac, naštimava gusle. Pjeva.*)

BLIJEDI DAMJAN:

Koliko je pod Dinarom vrba
U Golubnjači još je više Srba
Koliko je pod Dinarom slamki
Još je više zakukalo majki
Ustaše im oči povadiše
U tamni i ponor ubaciše
Tamo nema sunca ni mjeseca
Vrište starci, plaču mala djeca
Staro kolju a nejakom vežu
Djevojkama mlade dojke režu
U svoj zemlji preko vode Drine
Nesta srpskog sunca i vedrine
Nesta slave, nesta srpske svijeće
Naši dragi više živjet neće
Nema nikog da zlo umiruje
Već se jošte više proširuje
Duboki i ponor progutao ...
Duboki i ponor progutao ...

(Blijedi Damjan plače. I ostali su potreseni, plaču i brišu suze.)

BLIJEDI DAMJAN (*odjednom se ispravi i vikne*): Živjela narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije!

SVI: Živjela!

BLIJEDI DAMJAN: Smrt fašizmu!

SVI: Sloboda narodu!

24.

(Sumrak. U Lukičinoj kući.)

LUKICA *(uz otvorena vratašca peći drži tek ojagnjeno jagnje, grije ga)*: Sutra stiže proljeće. Idemo da ga dočekamo.

ANICA: Nema proljeća dok mladice ne pupaju.

KUZMAN: Učiteljsko proljeće... Jebem mu proljeće. Slama i sijeno pojedeni, ovce i janjci krepavaju, a učitelj laže djecu da stiglo proljeće.

DIDO *(Lukici)*: Odmakni jagnje, da ja ugrijem noge.

ANICA: Vrag te odnio, i tebe, i tvoje noge.

DIDO: Sad se treba pripaziti i ne ići od šporeta. Zima se sveti, oće da iskija ono što nije iskijala.

KUZMAN: Mart! Mart! Jebem ga... Gori je od veljače. Veći lopov i prevarant. Će ćete čekati to školsko proljeće?

LUKICA: Kod Golubnjače... Tamo ćemo se sresti s djecom iz vađanske škole.

KUZMAN: Šta oni imaju s vama da čekaju proljeće kod naše jame?

ANICA: Uvijek bunjevci povr nas.

DIDO *(Lukici)*: Ti i Mićuka ništa ne znate... U vašim godinama koliko sam samo odejekao rogova s njihovi krava.

KUZMAN: Koliko sam repova i griva odsjekao s njihovi konja... Odsječem, pa puštim... Konji lete, prću, muve i pojedose, nemaju se čim braniti, a mi uživamo.

LUKICA: A, ja i Mićuka!?!... Ubacili smo im jednog ovna u Golubnjaču.

ANICA *(prekrsti se)*: Šta? Ovna s našim jadnicima!?

KUZMAN: Je li istina? Da te odma sad zakoljem.

LUKICA: Lagao sam.

ANICA *(uzme šalicu)*: Idem uvatiti ovcu i izmusti grušalinu. *(Obraća se Kuzmanu.)* A, ti, ajde ovci baci sijena. Krepaće. *(Odlaze.)*

DIDO: Će je Mulica?

LUKICA: Me znam. Pušti me.

DIDO: Jadan li sam. Nisi na mene. *(Lukica ćuti. Dido sa šporeta uzima ciglu, spušta na patos, na ciglu stavi noge. U kuću uđe Mićuka.)*

MICUKA: Dok ne čuje ci-ci-be, neće Dido od vatre!

DIDO: Berekin! Meternik! Van iz moje kuće.

MICUKA *(Lukici)*: Ajde, udavi jagnje... Stisni ga za vrat. Reci da samo krepalo.

(Lukica pruža jagnje Didi.)

MICUKA: Eno nas Mulica čeka na sjeniku.

25.

(Podne. Doček proljeća. Kod Golubnjače.)

MIĆUKA *(drži zastavu, Mulici)*: Šta imaš u torbici?

MULICA: Dva kuvana jaja i komad kruva.

MIĆUKA: Oćeš mi dati jedno?

MULICA: Oću... Meni bjelance, tebi žumance.

MIĆUKA: Ne voliš žumance?

MULICA: Ne volim... Puno mi se žute zubi.

MIĆUKA: Ne volim ni ja.

LUKICA: Daj meni.

MULICA: Tebi ne dam.

LUKICA: Daj mi zastavu, makar minut.

MIĆUKA: Ne dam je ni ćaći iz svoji ruku. *(vaćanska djeca pjevaju)*: Aoj moja koso brenovana ostala mi kika nečešljana! *(Svi ponavljaju.)* Kad se moja usta raskorače mogu pojest šest kila pogače!

(Svi ponavljaju.)

LUKICA: Prebrojio sam Vaćane... Više i' je nego nas.

MIĆUKA: Moram se s nekim od nji pobiti... Mogo bi nekoga i kapislom ubiti... Pa da ga bacimo ko onog ovna u Golubnjaču. Šta veliš, smijem li?

MULICA *(zagonetno)*: Ne smiješ.

MIĆUKA: Sve smijem. *(Pjeva.)* Oj, bunjevci repati kad će te nam krepiti!

ŠKORAVKO *(vaćanski dječak, odgovara mu)*: Milokusi pogani, pobili se nogami, jedan drugog tuku, i za uši vuku!

MIĆUKA: Mali!

ŠKORAVKO: Šta?

MIĆUKA: Jebaću ti mater, čim se odmaknu učitelji. *(Dolazi Učitelj.)*

UČITELJ: Mićuka! Mićuka! Viči! Parola!

MINUKA: Živilo bratstvo i jedinstvo Srba i Hrvata.

SVI: Živilo!

UČITELJ: Draga djeco, osvanulo je proljeće, snijeg je okopnio, zelena travica istom ponikla, pupoljci po drveću još su u razvitku. Pčelice se u košnici bude iz zimnjega sna, proviruju iz košnica hoteći vidjeti ima li po polju još onijega i leda. *(Fijuk vjetra, bure, djeca se stižu jedni uz druge, cvokoću.)*

UČITELJ: Ajde, djeco – tri, četiri: Zu, zu, zu proljeće je tu! *(Djeca nekoliko puta ponavljaju, lupaju nogama, mašu rukama.)*

UČITELJ: Sunce je jako zagrijalo uzduh i obasjalo cijelu prirodu. Izmile pčelice iz košnica, rašire sioja krioca, te polete napolje. *(Djevojčice trče po sceni kao pčelice. Djeca pjevaju.)* Lete pčele malene od cvijeta do cvijeta granulo je proljeće iz sunčevih peta! Zu, zu, zu proljeće je tu!

UČITELJ: Odlete najprije k jabuci i upitaju: „Imaš li meda za pčelice?“ Jabuka odgovara: „Nemam, rano mi dođoste, cvijet moj još je u pupovima. Idite k trešnji.“ Draga djeco, danas nećemo ići trešnji, jer je i njen cvijet još u pupovima. Onda odlete pčelice k tulipanu. On ima, istina, velik, lijep cvijet različite boje, ali niti miriše, niti ima slasti u sebi. *(Učitelj vadi maramicu, useknjuje se.)* Pčelice nisu mogle nakupiti meda. Već su se htjele vratiti doma, kad spaze pod grmom malešan modar cvjetak. *(Tiše.)* To je bila ljubičica, puna mirisa i slasti, te se pčelice nasite i donesu u košnicu ggrvi med. *(Djeca pjevaju):* Zu, zu, zu proljeće je tu! *(Dolazi Blijedi Damjan.)*

UČITELJ: Mićuka! Parola, broj dva!

MIĆUKA: Živio narodni prvoborac Blijedi Damjan.

SVI: Živio!

BLIJEDI DAMJAN: Živila narodna omladina!

SVI: Živila!

BLIJEDI DAMJAN: Draga djeco, dragi pioniri, dragi drugovi učitelji. Lijepo je od vas što ste došli ovdje, nad ovu jamu koja je progutala stotine žrtava fašističko-ustaškog terora. Da sve vidite i upamtite, da se ono vrijeme nikad više ne ponovi... Pioniri su u toku rata veliku stvar odigrali: sami ili sa omladinom učestvuju u gradnji i opravci kuća i putova, u branju voća i podizanju ljetine. *(Djeca kašljucaju, šmrću, nezainteresovano slušaju.)*

BLIJEDI DAMJAN: Pioniri skupljaju hranu, beru jagode i druge šumske plodove i nose borcima i ranjenicima. Pomažu samohrane porodice boraca i iznemogle starce... Pioniri... *(Pogleda po djeci i brzo ode.)*

UČITELJ: Ko od učenika obe škole prvi pronađe ljubičicu i donese i prikaže, dobiće vrijedan poklon.

SVI: Štaaa!?

UČITELJ: Jednu čitavu čokoladu... Tražite djeco!... Tražite! *(Sa žagorom djeca se razilaze.)*

26.

(Malo kasnije, kod Golubnjače. Škoravko-vaćanski dječak, iza stijene otvorio školsku torbicu s jelom. Mićuka i Lukica mu se prikradaju.)

MIĆUKA: Sam je... Zaklaću ga.

LUKICA: Nemoj. Vidiš da je škorav ko gradsko pašče.

MIĆUKA *(skoči na Škoravka, trubi mu na uvo):* Ku-ku-ri-kuuu! *(Vadi nož koričar iz džepa.)*

Prosuću ti i drob i džigericu, ako nam ne daš pršuta.

ŠKORAVKO (*kroz plač*): Nemam pršuta.

MIĆUKA (*Lukici*): Otvori.

LUKICA (*otvara torbicu, vadi kuvana jaja i kruh*): Kruv i dva jaja.

MIĆUKA: Jaja nama, a kruv u Golubnjaču. (*Lukica baca kruh u jamu, Škoravko još više plane.*)

MIĆUKA (*vadi kapislu i pokazuje Škoravku*): Je li znaš, šta je ovo?

ŠKORAVKO: Znam.

MIĆUKA: Uguraću ti je u guzicu i zapaliti ako me ne poslušáš.

ŠKORAVKO: Poslušaću te.

MIĆUKA: Sve?

ŠKORAVKO: Sve.

MIĆUKA: Ade, skini se go. Brže! (*Trga mu naramenice, skida džemper i košulju, hoće da sve isječe nožem.*)

ŠKORAVKO: Kako ću i kuda go.

MIĆUKA: Zaklaću te i baciti u Golubnjaču ako me ne poslušáš.

ŠKORAVKO: Sve ću slušati... Samo mi dajte robu. (*Škoravko je go, drhti.*) (*Mićuka baca Škoravkovu odjeću za stijenu, Lukica ljušti jaje.*)

MIĆUKA: Ajde reci: smrt ustašama.

ŠKORAVKO: Smrt ustašama.

MIĆUKA: Ajde reci: ja sam ustaša.

ŠKORAVKO (*plače*): Nisam ustaša.

MIĆUKA: Ajde reci: dabogda mi crkli i ćaća i mater. (*Škoravko plače sve jače.*) Ponovi, baciću te u jamu. (*Povaljuje ga i udara nogama.*) Ajde onda reci: jebo ja sve svoje, žive i mrtve.

ŠKORAVKO: Neću. Ni žive, ni mrtve.

MIĆUKA: Ponovi! (*Bocne ga nožem u debelo meso, krv procuri.*) Ponovi! (*Škoravko sve jače plače.*) Sad ćeš u jamu. (*Vuče ga prema Golubnjači.*)

ŠKORAVKO (*uhvati se za Mićukinu nogu*): Neću u jamu! Neću u jamu!

LUKICA (*osluškuje*): Mićuka! Evo idu. Bježimo! (*Grabi iza stijene Škoravkovu odjeću, baca mu na glavu, on i Mićuka bježe, Škoravko plače.*)

27.

(*Jutro. Kod kantuna.*)

LUGAR (*plače*): Jadan li sam i kukavan! Šta ću sam? Niti ja koga imam, niti koga on ima osim mene.

UČITELJ: Biće bolje za njega... Njegovo ponašanje vodi tragediji.

MILICIONER: Ja ništa ne znam. Dobio sam naređenje da ga sprovedem. I to danas. Odma.

LUGAR: Ako su u tom domu sve fakini i berekini kao i on, on se tamo neće popraviti nego još više pokvariti.

UČITELJ: U domu su specijalni odgojitelji i vaspitači.

MIĆUKA: Neću u dom.

UČITELJ: Moraš... Otuda ćeš se vratiti sasvim drugo dijete. Zar još uvijek nisi svjestan šta si uradio sa onim dječakom?

MIĆUKA: Neću u dom.

MILICIONER: Je li mu spremna preobuka? Torba sa stvarima.

LUGAR: Ništa on nema, druže, nego to što vidite na njemu. Ako ga vodite u taj dom, i ako vam treba, onda ga i obucite.

MILICIONER: Bandite, švercere, lupeže, sve sam ja lovio. Išibaću ga po guzici — da se modri ko sukno, kaskaće preda mnom poslušnije od jareta.

MIĆUKA: E, neću, da ti jebem mater.

MILICIONER: Šta kaže? Šta kažeš?

MIĆUKA: Da ti jebem mater.

MILICIONER: Narodnoj miliciji psuješ majku.

MINUKA: Čaća me naučio.

LUGAR: Mićuka, rode moj.

MILICIONER (*Lugaru*): Moga bi ja i tebe uhapsiti. Ništa ti nisi bolji od njega.

LUGAR (*plačljivo*): Radi, brate, šta oćeš. Hapsi! Oduzimaj državnu službu. Ubij!

UČITELJ: Pustite lugara... Mićuku niko ništa ne uči i ne nagovara, a sve zna... Ima nevjerovatnu inteligenciju. (*Polako prilaze i proviruju: Kuzman, Dido, Anica, Lukica i Mulica.*)

MILICIONER: Sad će on viditi svoga boga. (*Pođe ka Mićuki.*)

MIĆUKA: Mulice! Granata! (*Mulica mu pritrči, iz školske torbe izvuče granatu, daje mu.*)

MIĆUKA: Neću u dom. Ja znam koga treba ubiti.

LUGAR: Ajme meni! Baci to čudo, obećavam ti da u kuću neću dovesti maćiju.

UČITELJ: Samo mjesec dana ćeš biti... U gradu. Svi ćemo doći da te obićemo... Ja, Lukica, Slobodanka.

LUGAR: Tri puta ćeš na dan jesti bijeli krv.

MILICIONER: S kavom i marmeladom.

MIĆUKA: Neću i neću!... Imam granatu... Znam koga treba ubiti.

(*Odšrafljuje granatu. Svi se razbježe i posakrivaju, legne na granatu i aktivira je. Strašno grmne, jeka odzvanja. Dortči Blijedi Damjan.*)

BLIJEDI DAMJAN: Majku im njemačku! Opet nas za jedan život zajebaše!

LUGAR: Mićukaaa!... Mićuka! Srećo ćaćina! (*Niko se ne odaziva.*)

KUZMAN: Nije puklo nikom za dobro.

ANICA: Osim crnom đavolu. (*Dotrči Učitelj, nosi bijeli čaršav, za njim se vuče Dido.*)

UČITELJ: Poletimo! Spasavajmo! To je moj učenik. Moj Mićuka. Naš Mićuka!

DIDO: Ne preši, narode. Nema jauka. Kakav je Mićuka Meternik, i bombu je nadmudrio.

ANICA (*plačući*): Muška nesreća! Ima po ure da mi zvoni desno uvo.

BLIJEDI DAMJAN (*prodere se*): Telefon!... Rekao sam: moramo imati telefon, čim su me demobilisali i ja se vratio da s vama živim. Vi u glas: „Damjan poludio. Doklen s kulukom?" E, sad vidite — Mićuka lugarev, ili je mrtav ili puno ranjen, krv će mu izići, može umrijeti. Kako i čim ga prebaciti do grada, ni bolnički aut vam ne može kućama prići. (*Viče.*) Ovdje više ni apostoli i pustinjaci ne bi živjeli... Umirite od slijepoga crijeva, ujeda zmije, od svega i svačega. Neka! Neka! Ne žalim vas... Samo, doklen mislite tako!? Doklen?... Doklen!?!...

28.

(*Podne. Kod Golubnjače.*)

Izdaleka — tiho, pa sve jače, začuje se lupa crkvenih zvona. Za stijenom se šćućurio Lukica. Okolo Golubnjače popovi, vladika, crkvenjak pali tamjan, sipa u kadionice, svi mašu kadionicama, složno pjevaju molitvu za pokoj duša dolje ubačenih. Popovski glasovi sve jači i složniji, zvonjava ne prestaje, tamjan se sve više puši, pop Damjanović drži u ruci hartiju, izgovara tronuto.)

POP DAMJANOVIĆ: Sveštenik Dragutin Popović. Komazec Miloš – ratar, zaslužan za podizanje crkvenog vinograda i zvonika. Čeko Jovan – ratar, pozajmljivao novac i žito u gladnim godinama. Milokus Milica, čobanica. Milokus Stevan – ratar ... (*Lukica podigne sa zemlje puščanu patronu, duva u nju, ruke mu drhte, izbečio oči.*)

Snoviđenje

(filmski)

(Iz Golubnjače iziđe pop Dragutin, uze od jednog popa kadionicu, poče njom strašno mahati, tamjan se puši. Iz Golubnjače izlaze ljudi, žene, djeca, odlaze. Na kraju, iz Golubnjače izleti i onaj ovan što ga Lukica s Mićukom ubacio. Počinje da juriša na popove, da ih rogovima udara, bleji. Lupnjava zvona zaglušujuća. Lukica za stijenom kao okamenjen.)

Kraj